

УДК 069:55:549

**МУЗЕЙ КОШТОВНОГО І ДЕКОРАТИВНОГО КАМІННЯ:
ЗБЕРЕЖЕННЯ ГЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ДЛЯ
МАЙБУТНІХ ПОКОЛІНЬ**

Яковлєва В.В.

*ДУ «Музей коштовного і декоративного каміння»,
с.мт. Хорошів, Житомирська обл., muzey_vv@ukr.net*

У статті розглядається роль музею коштовного і декоративного каміння як ключової установи у справі збереження геологічної спадщини. Аналізуються основні функції музею: формування колекцій, дослідження експонатів, освітня місія, популяризація знань про унікальні геологічні об'єкти та виховання відповідального ставлення до природних ресурсів.

Ключові слова: музей, коштовне і декоративне каміння, геологічна спадщина, фондово-облікова документація, туристичний потенціал.

**MUSEUM OF PRECIOUS AND DECORATIVE STONES:
PRESERVATION OF GEOLOGICAL HERITAGE FOR
FUTURE GENERATIONS**

Yakovleva V.V.

*State Institution «Museum of precious and decorative stones»
Khoroshiv, Zhytomyr region, muzey_vv@ukr.net*

The article examines the role of the museum of precious and decorative stones as a key institution in preserving geological heritage. The main functions of the museum are analyzed: collection formation, exhibit research, educational mission, popularization of knowledge about unique geological objects, and fostering a responsible attitude towards natural resources.

Keywords: museum, precious and decorative stones, geological heritage, collections management documentation, tourism potential.

Україна має надзвичайно багату геологічну історію та різноманіття корисних копалин, що є справжнім скарбом як для науки, так і для культури. Ці мінеральні ресурси мають не лише естетичну та практичну цінність для ювелірної справи, а й відіграють ключову роль у дослідженні етапів формування земної кори.

Геологічна спадщина – це невід'ємна складова національної ідентичності, адже вона поєднує природні, історичні та культурні

аспекти розвитку країни. В Україні, яка може похвалитися винятковими родовищами та рідкісними геологічними формаціями, питання їхнього збереження та вивчення є надзвичайно актуальним.

Одним із провідних центрів, що займається охороною, вивченням та популяризацією цієї унікальної спадщини, є Музей коштовного і декоративного каміння. Він не лише презентує природну красу каменів, а й виконує важливу просвітницьку, наукову та культурну місію, формуючи усвідомлене ставлення суспільства до геологічного багатства України.

Державна установа «Музей коштовного і декоративного каміння» (сmt Хорошів, Житомирська область) створена відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11 грудня 1996 р. № 1485 «Про створення музею коштовного і декоративного каміння» на базі мінералогічної колекції орендного підприємства «Кварцсамоцвіти», та передана в управління Міністерству фінансів України. Урядом було прийнято рішення про те, що мінералогічна колекція, яка була зібрана працівниками підприємства, приватизації не підлягає: це зібрання мінералів і гірських порід, що стало результатом багаторічної кропіткої праці місцевих працівників геологічного підприємства, знане і шановане як серед фахівців геологічної науки, так і серед численних прихильників природи, має стати музеєм, окремою публічною державною установою.

Це рішення вимагало виконання ряду заходів. Визначальними серед них було розширення та поповнення мінералогічної колекції новими зразками, що мають освітню та наукову цінність, а також створення відповідних умов для збереження експонатів. Важливим напрямком діяльності також стає організація й активізація наукових досліджень у сфері геології та мінералогії, а також популяризація геологічних знань серед широкої аудиторії шляхом проведення лекцій, екскурсій, тематичних виставок і видавничої діяльності.

У період, коли колекція мінералів перебувала у підпорядкуванні геологічної організації «Кварцсамоцвіти», системна робота з обліку експонатів не проводилась. Зразки збиралися та зберігалися без належного документального

оформлення, що ускладнювало їхню ідентифікацію, наукову атрибуцію та забезпечення належних умов збереження.

Ситуація кардинально змінилася після того, як установі було надано офіційний статус державного музею. Відповідно до вимог чинного законодавства в закладі було розпочато повноцінне ведення музейної фондово-облікової документації. Зокрема, було створено інвентарні книги, описові картки для кожного експоната, запроваджено систему реєстрації надходжень, а також визначено порядок проведення їхньої періодичної перевірки. Це сприяло впорядкуванню музейної колекції, забезпеченню її збереження та підвищенню загального рівня організації музейної діяльності.

Крім того, коли колекція мінералів була під управлінням геологічної організації «Кварцсамоцвіти», відсутність належного фондово-облікового контролю створювала умови для можливих вилучень експонатів. Через відсутність реєстрації та системного збереження окремі зразки могли бути передані стороннім особам, використані у виробничих цілях, а інколи й просто втрачалися без можливості їхнього повернення до колекції мінералів. Відсутність відповідної документації унеможливлювала відстеження подібних випадків і суттєво ускладнювала збереження музейного фонду.

Обставини докорінно змінились після надання музею статусу державної установи. Відповідно до вимог законодавства було впроваджено суворий облік усіх експонатів, запроваджено механізми контролю за збереженням кожного музейного предмета. Завдяки цьому всі об'єкти колекції отримали офіційний статус, їхнє незаконне вилучення чи втрата стали неможливими. Державний контроль і нормативно-правова база забезпечили надійний захист музейних фондів, що гарантує їхнє збереження для майбутніх поколінь.

З метою забезпечення належного функціонування та збереження музею постановою Кабінету Міністрів України від 19 грудня 2001 № 1709 «Про затвердження переліку наукових об'єктів, що становлять національне надбання, та внесення змін до Положення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 1997 р. № 174» колекція коштовного і

декоративного каміння віднесена до Переліку наукових об'єктів, що становлять національне надбання. Статус національного надбання для колекції коштовного і декоративного каміння набуває особливого значення, оскільки це дозволяє забезпечити охорону, збереження та підтримку колекції навіть у критичних умовах. Даний статус є своєрідною гарантією того, що музей, і надалі буде стабільно існувати, він є запорукою стабільного сталого розвитку та нашої впевненості, що колекція знаходиться під незмінною опікою та захистом держави.

Колекція має значне наукове значення, оскільки включає рідкісні та незамінні зразки мінералів, які більше не зустрічаються в природі. Більше того, окремі її експонати, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 травня 2004 року №306-р, увійшли до Історичного фонду дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння України – складової Державного фонду дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння.

Музей коштовного і декоративного каміння є справжньою геологічною скарбницею. Його експозиція включає зразки мінералів та гірських порід, виявлені як в Україні, так і на інших континентах – у Європі, Америці, Африці. Наразі установа володіє майже 3000 музейними предметами, включаючи геологічні зразки та унікальні друковані видання.

П'ять основних колекцій геологічних матеріалів музею демонструють неймовірне розмаїття мінерального світу, дозволяючи відвідувачам зануритися у процеси формування Землі, що тривали мільярди років. Кожна з цих колекцій має безцінне значення для наукових досліджень, освітніх програм та культурного розвитку.

1. *Літотека* – це захоплива колекція гірських порід, зібраних з різних куточків світу. Вона ілюструє, як різноманітні геологічні процеси призводять до формування неповторних зразків, даруючи відвідувачам повне уявлення про склад і структуру земної кори.

2. *Колекція мінералів Волинського родовища камерних пегматитів*. Це зібрання є перлиною музею, представляючи унікальні екземпляри мінералів, що утворилися в надрах

Волинського родовища – геологічного утворення, відомого своїми велетенськими кристалами берилу, топазу та кварцу. Ці рідкісні зразки є результатом складних процесів кристалізації магматичних розплавів, і саме тут можна побачити високоякісні берили та топази, що мають не лише естетичну, а й непересічну наукову цінність.

3. *Колекція мінералів України.* Ця колекція яскраво ілюструє мінеральне багатство нашої країни, включаючи зразки з різних геологічних регіонів: Карпат, Поділля, Донбасу, Криму та інших територій. Відвідувачі можуть ознайомитися з широким спектром мінералів, серед яких бурштин, гранат, кальцит, гіпс, родоніт, яшма, агат та численні інші, що свідчить про значні мінеральні ресурси України.

4. *Колекція мінералів світу.* Ця складова музею пропонує відвідувачам подорож мінеральним світом, представляючи зразки з Бразилії, Афганістану, Індії, Польщі, Конго та інших країн. Вона включає як дорогоцінне каміння, так і унікальні рідкісні мінерали, що не зустрічаються на території України. Ця колекція не лише ілюструє геологічне розмаїття Землі, а й сприяє глибшому розумінню процесів мінералоутворення в різних геологічних умовах.

5. *Колекція виробів з коштовного і декоративного каміння.* Тут відвідувачі можуть насолодитися майстерно обробленими зразками бурштину, аквамарину, берилу, топазу, кварцу та різноманітних виробних каменів, що застосовуються в ювелірному мистецтві. Експозиція наочно ілюструє перетворення необроблених мінералів на вишукані прикраси, що підкреслює їхню естетичну цінність та місце в геологічній спадщині.

Значне розширення основного фонду Музею коштовного і декоративного каміння відбулося у 2016 році, коли до геологічних матеріалів (мінералів та гірських порід) додався фонд письмових матеріалів. Це стало ключовим моментом у розвитку музею, відкривши можливості для глибшого дослідження історичних і наукових аспектів геології. До нового фонду увійшли: цінні стародруки та рідкісні книги, що відображають світогляд минулих вчених; науково-популярні видання, що роблять науку

доступною для широкого загалу; геологічні атласи, мінералогічні енциклопедії та праці видатних геологів, які розширюють наукові уявлення; а також архівні фотографії минулого століття, що слугують важливими історичними артефактами, ілюструючи розвиток геологічної науки та історію Волинського родовища камерних пегматитів.

Музей є унікальним освітнім, науковим та культурним осередком, що активно інтегрований у життя Хорошівської громади. Він слугує важливим навчальним центром, допомагаючи школярам, студентам та всім зацікавленим поглибити знання про будову Землі, походження та значення корисних копалин. Однією з ключових ініціатив є створення гуртка «Юний геолог» у місцевому ліцеї. Цей гурток надає учням унікальну можливість зануритися у світ мінералогії, палеонтології та геології, проводячи практичні експерименти (виращування мінералів, визначення твердості, робота з мікроскопом) та беручи участь у геологічних експедиціях на відвали місцевого родовища для збирання самоцвітів. Така діяльність не лише розширює світогляд, а й сприяє професійній орієнтації школярів у геологічній та екологічній сферах.

Музей також активно долучається до громадського життя, виходячи за межі своїх стін: він організовує виставки, майстер-класи та інтерактивні лекції на відкритому повітрі. Такі заходи є ефективним способом залучення широкої публіки, перетворюючи геологічну науку на доступну та цікаву для людей різного віку.

Експозиція музею слугує для обласних та районних органів виконавчої влади наочним засобом демонстрації туристичного потенціалу області та держави. Завдяки унікальним експонатам, включення музею до туристичних маршрутів посилює інтерес до місцевих природних багатств. Заклад став центральним пунктом для відвідування Волинського родовища камерних пегматитів мандрівниками, науковцями, студентами та фахівцями з багатьох країн. Його визнання підтверджується згадками у світових мінералогічних енциклопедіях, що закріплює його роль як основної складової комплексу «родовище-колекція».

Серед найуспішніших наукових проєктів Музею коштовного і декоративного каміння – щорічні Всеукраїнські науково-практичні конференції «Мінерально-сировинні багатства України: шляхи оптимального використання», започатковані у 2008 році. Ця конференція стала знаковою подією для науковців, студентів, геологів та природознавців, щорічно привертаючи дедалі більше учасників і підвищуючи рівень дискусій. Вона робить вагомий внесок у розвиток наукового потенціалу країни та є яскравим прикладом активної ролі музеїв у розвитку науки, освіти та екологічного менеджменту.

Музей постійно дбає про професійний розвиток свого персоналу, організовуючи спеціалізовані заняття для вдосконалення знань та освоєння нових методів дослідження геологічних матеріалів. Це життєво необхідно, адже наука не стоїть на місці, вимагаючи безперервного оновлення знань фахівців. Паралельно, музей регулярно проводить навчальні лекції з мінералогії. Ці лекції орієнтовані не лише на студентів та фахівців, а й на всіх, хто бажає глибше пізнати історію Землі, процеси її формування та роль корисних копалин. Завдяки майстерності лекторів, складні наукові поняття подаються захопливо та зрозуміло, роблячи науку доступною для широкої аудиторії.

Музей активно розвиває виставкову діяльність, що становить окремий важливий напрям його роботи. Організовуючи різноманітні тематичні експозиції, працівники музею мають на меті продемонструвати унікальні зразки мінералів та гірських порід. Такі виставки незмінно привертають значну кількість відвідувачів – від школярів та студентів до туристів, забезпечуючи поширення знань про геологічну спадщину.

Окрім геологічного напрямку, музей приділяє значну увагу національно-патріотичному вихованню та збереженню історичної пам'яті. У межах цієї важливої місії заклад активно створює тематичні виставки, присвячені як державним святкам та визначним історичним подіям України, так і її культурним здобуткам або пам'яті жертв минулих трагедій. Таким чином, музей не лише виконує просвітницьку функцію, а й стає

осередком для зміцнення громадської свідомості та національної самоідентичності.

ДУ «Музей коштовного і декоративного каміння» є ключовим гравцем у збереженні та популяризації геологічного надбання України. Його багатогранна діяльність не лише сприяє розвитку геологічної культури та науки, а й підтримує національну спадщину. Музей виступає як сховище унікальних зразків та важливий освітній заклад, що допомагає виховувати повагу до природи та усвідомлене ставлення до раціонального використання її ресурсів.

ДУ «Музей коштовного і декоративного каміння» відіграє вирішальну роль у збереженні унікальної геологічної спадщини України. Він забезпечує не лише фізичний захист мінералів та гірських порід, а й, завдяки своїй багатогранній діяльності, виховує нові покоління дослідників, геологів, екологів та свідомих громадян. Отже, музей є не просто виставковим простором, а важливим елементом культурної стратегії держави, що гарантує збереження природних скарбів для майбутніх поколінь.